Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Hämeen ELY-keskuksen ilmastokertomus 2023

MIKA MÄÄTTÄ

Hämeen ELY-keskuksen ilmastokertomus 2023

MIKA MÄÄTTÄ

HÄMEEN ELY-KESKUKSEN ILMASTOKERTOMUS 2021

Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Tekijä: Mika Määttä, johtava asiantuntija, Hämeen ELY-keskus

Taitto: Minna Huovinen

Kansikuva: Torronsuon kansallispuisto, Kanta-Hämeen kuvapankki (flickr.com)

Sisältö

Esipuhe **2**

Agenda 2030 – kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma **3**

Hämeen ELY-keskus Agenda 2030 -tavoitteiden edistäjänä **4**

Ilmastolaki ja strategiset tulossopimukset ohjaavat ELY-keskusten ilmastotyötä **6**

Ilmastotyön seuranta **7**

Hämeen ELY-keskuksen ilmastotyö **8**

Mistä kädenjälkemme muodostuu? **9**

Johdon tuki ja yhteiset palvelut -yksikkö (JOT) 9

Rahoitusyksikkö sekä maksatus- ja tarkastusyksikkö 10

Työllisyys, yrittäjyys ja osaaminen -yksikkö 11

Maaseutuyksikkö 12

Luonnonvarayksikkö 14

Ympäristöyksikkö 16

Hämeen ELY-keskuksen alueen päästökehitys **19**

Hämeen maakunnat liittyivät EU:n ilmastonmuutoksen sopeutumisen missioon **20**

Hämeen ELY-keskuksen oman toiminnan hiilijalanjälki **21**

Lähteet **23**

Esipuhe

Vuonna 2022 voimaantulleeseen ilmastolakiin on kirjattu hiilineutraaliustavoite vuodelle 2035 ja päästövähennystavoitteet vuosille 2030, 2040 ja 2050. Päästövähennystavoitteet ovat -60 % vuoteen 2030 mennessä, -80 % vuoteen 2040 mennessä ja -90–95 % vuoteen 2050 mennessä. Lisäksi lakiin sisältyy tavoite hiilinielujen kasvattamisesta hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi. Nämä eivät siis ole mitään ihan pieniä tavoitteita ja edellyttävät useita eri toimia kaikilla hallinnonaloilla ja eri toimijoilla.

On selvää, että tavoitteiden saavuttamiset edellyttävät merkittäviä ilmastotoimia ja investointeja yksityisellä sektorilla. Julkisen sektorin roolissa täytyy korostua myös suotuisan investointiympäristön luominen mm. sääntelyä purkamalla, luvitusta sujuvoittamalla ja oikein suunnatuilla tukitoimilla. Tähän liittyvät myös hallitusohjelman linjaukset yritysten hallinnollisen taakan keventämisestä ja valtion aluehallinnon uudistamisesta.

Nykyisessä epävarmassa maailmantilanteessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös kansalliseen huoltovarmuuteen. Elintarvikehuollon ohella on hyvä ottaa huomioon kotimaisen uusiutuvan energian tarpeet sekä metsäteollisuuden raaka-aineen saatavuus ja kestävän toiminnan edellytykset. Metsäteollisuuden osalta vaarana ei saa olla hiilikato tai tuotannon siirtyminen muihin maihin. Metsänielujen kehitystä ja huoltovarmuuden tarpeita tuleekin tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta.

Onnistuaksemme ilmastotavoitteiden saavuttamisessa on meidän edelleenkin kiinnitettävä huomiota mm. valvontaan ja luvitukseen, rahoitukseen ja näiden ohjaukseen sekä valtion aluehallinnon uudistuksen tavoitteiden toteutumiseen. Strategiamme mukaisesti olemme kestävää tulevaisuutta tekemässä – yhdessä ja lähellä. Ilmastokertomuksessamme on kerrottu niistä toimista, joilla olemme osaltamme olleet tukemassa hyvän hallinnon tavoitteita sekä kestävän ja puhtaan siirtymän toteutusta.

Tommi Muilu
Hämeen ELY-keskuksen ylijohtaja

Agenda 2030 – kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma

Valtiovarainministeriön alainen Valtiokonttori suosittaa kaikkia valtion ministeriöitä, virastoja ja laitoksia laatimaan toiminnastaan vuosittain vastuullisuusraportin, jonka viitekehyksenä käytetään YK:n Agenda 2030-ohjelmaa. Kukin organisaatio voi valita raportoinnin painopisteet itse sen perusteella, mihin tavoitteisiin se voi vaikuttaa kaikkein merkittävimmin.

Yhdistyneiden kansakuntien jäsenmaat sopivat vuonna 2015 yhteisestä globaalista kestävän kehityksen ohjelmasta. Tämä Agenda 2030 -ohjelma sisältää 17 kestävyystavoitetta (kuva 3), jotka pyritään saavuttamaan globaalilla tasolla vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi ohjelmaan sisältyy yhteensä 169 päätavoitteita tarkentavaa alatavoitetta.

Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Agenda 2030 -ohjelman keskeisenä päämääränä on edistää kokonaisvaltaista kestävää kehitystä, jossa ympäristöön, ihmisiin ja talouteen liittyvät hyvinvointinäkökulmat tulevat tasapuolisesti huomioiduiksi.

Ohjelman tavoitteet koskevat kaikkia maailman maita. Paikalliset olosuhteet ja tarpeet vaikuttavat kuitenkin paljon siihen, millaiset teemat painottuvat eri maissa ohjelman toimeenpanossa. Pääasiallinen vastuu ohjelman toimeenpanosta on valtioilla, mutta tavoitteiden saavuttamisessa tarvitaan myös laajaa paikallishallinnon, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan osallistumista.

Suomessa Agenda 2030 -ohjelman edistämistä koskeva toimintasuunnitelma kirjataan osaksi hallitusohjelmaa. Käytännössä ohjelman toimeenpano koostuu lukuisista hallituksen politiikka- ja lainsäädäntötoimista sekä kansainvälisten ja kansallisten sopimusten ja strategioiden edistämisestä.

Kuva 1: YK:n Agenda 2030 -ohjelman 17 päätavoitetta.

Hämeen ELY-keskus Agenda 2030 -tavoitteiden edistäjänä

Hämeen ELY-keskus on käynnistänyt Agenda 2030 -ohjelmaan pohjautuvan vastuullisuusraportoinnin vuonna 2021. Raportoinnin kärkiteemaksi on nostettu ELY-keskuksen toteuttama ilmastotyö, joka kytkeytyy ohjelman 13. tavoitteeseen ”Ilmastotekoja”.

Ilmastotyölle on haluttu antaa ELY-keskuksen vastuullisuusraportoinnissa keskeinen rooli kahdesta syystä. Ensinnäkin ilmastonmuutos on tunnistettu aikamme keskeisimmäksi kestävää kehitystä uhkaavaksi haasteeksi. Lämpenevä ilmasto myös kiihdyttää merkittävästi myös muita akuutteja ympäristöongelmia, kuten esimerkiksi luontokatoa. Toinen merkittävä syy raportin ilmastoteemaiselle painotukselle on se, että ELY-keskuksilla on toimijoina hyvin keskeinen rooli ilmastotyön kentällä.

Tässä Hämeen ELY-keskuksen ilmastoraportissa kuvataan toimenpiteitä, jotka edistävät ilmastotavoitteiden saavuttamista. Käytännössä tämä voi tapahtua joko negatiivisten vaikutusten vähenemisen tai positiivisten vaikutusten lisääntymisen kautta. Tätä kokonaisuutta kutsutaan raportissa organisaation toiminnan kädenjäljeksi. Lisäksi raportoinnin kohteena ovat omasta toiminnasta aiheutuvat negatiiviset vaikutukset, joiden mittarina toimii organisaation hiilijalanjälki.

Agenda 2030 -ohjelman 13. tavoite:

Ilmastotekoja – toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan

Ilmastonmuutosta pidetään yleisesti näköpiirissä olevista ihmiskunnan ongelmista kaikkein vakavimpana. Lämpenemisestä seuraa monia haittoja: merenpinnan nousemista, rankkasateiden ja tulvien pahenemista, lisääntyvää kuivuutta sekä etenkin trooppisten myrskyjen voimistumista. Rajoittamaton ilmastonmuutos aiheuttaa monia erittäin vakavia riskejä hyvinvoinnille ja luonnon monimuotoisuudelle kaikkialla maailmassa. Toisaalta on kuitenkin tärkeää huomioida, että ilmastonmuutoksen vaikutukset, haavoittuvuus vaikutuksille ja kyky toipua vaihtelevat suuresti eri valtioiden ja ihmisryhmien välillä.

Toistaiseksi globaalin tason ponnistelut ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi eivät ole onnistuneet. Vuosi 2023 oli globaalin keskilämpötilan suhteen mittaushistorian toistaiseksi kaikkein kuumin; Maailman ilmatieteen järjestö WMO:n mukaan lämpötila on kohonnut jo 1,45 celsiusastetta korkeammalle esiteolliseen aikaan verrattuna. Samalla ilmastoa lämmittävät kasvihuonekaasupäästöt ovat edelleen lisääntyneet viime vuosien aikana. Lämpenemisen hidastaminen edellyttäisi stöjen merkittävää vähentämistä jo seuraavan vuosikymmenen aikana.

Tavoitteen 13 ”Ilmastotekoja” alatavoitteet ovat:

13.1 Parantaa kaikkien maiden kykyä sopeutua ilmastoon liittyviin riskitekijöihin ja luonnonkatastrofeihin.

13.2 Integroida ilmastonmuutosta koskevat toimenpiteet kansalliseen politiikkaan, strategioihin ja suunnitteluun.

13.3 Parantaa ilmastonmuutoksen hidastamiseen, sopeutumiseen, vaikutusten lievittämiseen ja ennakkovaroituksiin liittyvää koulutusta, tietämyksen lisäämistä sekä kansalaisten ja instituutioiden valmiuksia.

Vaikka Hämeen ELY-keskuksen raportoinnin painopiste on kohdistettu ilmastotyön näkökulmiin, kytkeytyvät monet raportissa kuvatut toimenpiteet tiiviisti myös moniin muihin SDG-tavoitteisiin. Esimerkiksi, ELY-keskuksen ilmastotyöllä on tärkeitä yhtymäpintoja muun muassa seuraaviin kestävyystavoitteisiin:

- **Tavoite 7: Edullista ja puhdasta energiaa**
- **Tavoite 11: Kestävät kaupungit ja yhteisöt**
- **Tavoite 15: Maanpäällinen elämä**
- **Tavoite 16: Rauhanomainen ja oikeudenmukainen yhteiskuntakehitys sekä hyvän hallinnon periaatteiden noudattaminen**

Ilmastotyön edistäminen ELY-keskuksissa

Suomessa ELY-keskuksilla on hyvin keskeinen rooli erilaisten valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtävien hoitamisessa. ELY-keskusten tehtäväkenttä jakautuu kolmeen vastuualueeseen: elinkeinot, työvoima ja osaaminen, liikenne ja infrastruktuuri sekä ympäristö ja luonnonvarat. Suurin osa ELY-keskuksista vastaa kaikkien vastuualueiden hoitamisesta omalla alueellaan. Yhden ja kahden vastuualueen ELY-keskuksissa osa toiminnoista on keskitetty toisen alueen ELY-keskukselle.

ELY-keskusten toiminnan perusteena on yhteensä noin 200 erilaista lakia ja asetusta. Ilmastonmuutokseen liittyvät hillinnän ja sopeutumisen näkökulmat nousevat vahvasti esille esimerkiksi monissa aluekehittämiseen liittyvissä tehtävissä, liikennejärjestelmätyössä, EU-rahoituksissa, ympäristön- ja vesiensuojelussa sekä tulvariskien hallinnassa. ELY-keskusten yhteinen IKKUNA-ilmastotyökartta (https://ilmastoikkuna.ely-keskus.fi/) tarjoaa hyvän kokonaiskuvan tästä laajasta tehtäväkentästä.

ELY-keskusten panos ilmastotyössä koostuu kaikista niistä keinoista ja vaikutusmahdollisuuksista, joilla ELY-keskukset edistävät ilmastomyönteisten toimenpiteiden toteutumista alueillaan. Käytännössä ELY-keskukset eivät tee ilmastotyötä yksin, vaan tiiviissä yhteistyössä alueen eri toimijoiden kanssa.

Ikkuna
ELY-KESKUSTEN
ILMASTOTIEKARTTA

Kuva 2: ELY-keskusten yhteisen ilmastotiekartan logo.

Tärkeimpiä sidosryhmiä tässä työssä ovat kunnat ja kuntayhtymät, maakuntien liitot, elinkeinoelämän toimijat, tutkimus- ja oppilaitokset, järjestöt sekä alueen asukkaat. Näin ollen ELY-keskusten ilmastotyö kytkeytyy vahvasti osaksi verkostomaista alueellisesta yhteistyötä.

Ilmastolaki ja strategiset tulossopimukset ohjaavat ELY-keskusten ilmastotyötä

ELY-keskusten toimintaa ohjataan hallituskausiksi laadittavin tulossopimuksin. Aluekohtaisiin sopimuksiin kirjattavat tavoitteet pohjautuvat hallitusohjelmaan, aluehallintovirastojen ja ELY-keskusten yhteiseen strategia-asiakirjaan sekä eri hallinnonalojen omiin strategioihin. Tulossopimuksissa on otettu huomioon myös hallituksen aluekehittämispäätöksen ja maakuntaohjelmien linjaukset.

Tärkeän kansallisten tason viitekehyksen ELY-keskusten ilmastotyölle muodostaa vuonna 2022 uudistettu ilmastolaki (423/2022), jossa säädetään kansallisista ilmastotavoitteista sekä ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmästä. Laissa ei määritellä toimia päästövähennyksien toteuttamiseksi tai ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi, vaan toimenpiteet sisällytetään lain nojalla laadittaviin suunnitelmiin, jotka ovat

- Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma (vastuuministeriönä Ympäristöministeriö)
- Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelma (vastuuministeriönä Työ- ja elinkeinoministeriö)
- Ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma (vastuuministeriönä Maa- ja metsätalousministeriö)
- Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma (vastuuministeriönä Maa- ja metsätalousministeriö).

Ilmastolain mukaan Suomen kansallisena tavoitteena on saavuttaa hiilineutraalius viimeistään vuonna 2035. Hiilineutraaliuden saavuttamiseen liittyen lakiin on kirjattu myös välitavoitteita: kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen 60 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä, 80 prosenttia vuoteen 2040 mennessä ja 90 prosenttia (pyrkien 95 prosenttiin) vuoteen 2050 mennessä.

Kuva 3: Metsiin, soihin ja maaperään varastoituneella hiilellä on tärkeä merkitys ilmastonmuutoksen hillinnässä, Hämeen ELYn kuva-arkisto.

Ilmastotyön seuranta

ELY-keskusten aluetasoisten päästöjen seurannassa käytetään Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) tuottamia laskentatietoja. Laskennassa otetaan huomioon nk. EU:n taakanjakosektorin päästöt, jotka kattavat liikenteen, maatalouden, rakennusten erillislämmityksen, työkoneiden, jätteiden käsittelyn sekä lämmönsiirto- ja kylmäaineina käytettävien fluorattujen kaasujen (nk. F-kaasut) aiheuttamat päästöt. Käytetty laskentamalli ei sisällä päästökauppaan kuuluvien teollisuuslaitosten polttoaineiden käyttöä, teollisuuden sähkönkulutusta, teollisuuden jätteiden käsittelyn päästöjä eikä kuorma-, paketti- ja linja-autojen läpiajoliikennettä. Käytetyssä laskentamenetelmässä ei oteta huomioon esimerkiksi tuulivoimatuotannosta aiheutuvia laskennallisia päästöhyvityksiä.

Aluetasoisen hiilineutraaliuden saavuttaminen edellyttää, että kyseisellä alueella muodostuu kasvihuonekaasupäästöjä korkeintaan sen verran kuin niitä on sitoutuneena erilaisiin hiilinieluihin ja -varastoihin. Koska päästöjen nollaaminen on käytännössä mahdotonta, edellyttää hiilineutraaliuden saavuttaminen päästövähennysten ohella myös hiilinielujen ja -varastojen vahvistamista.

Suomi on sitoutunut Euroopan unionin yhteisten ilmastotavoitteiden edistämiseen myös maankäyttösektorilla. Asiaa koskevassa asetuksessa (LULUCF, Land Use, Land Use Change and Forestry) Euroopan unionin yhteinen tavoite on saavuttaa vuoteen 2030 mennessä hiilinielu, jonka koko on yhteensä -310 miljoonaa hiilidioksidiekvivalenttitonnia (Mt CO2-ekv).[1]

LULUCF-asetuksen kansallisten velvoitteiden täyttymiseen liittyvä tarkastelu perustuu maankäyttösektorin kasvihuonekaasuinventaarioon. Suomessa inventaarion suorittaa Luonnonvarakeskus ja aihetta koskevasta raportoinnista vastaa Tilastokeskus. Velvoitteen tarkastelu tehdään valtioiden tasolla eikä se koske yksittäisiä toimijoita. Tällä hetkellä maankäyttösektorin kansallisten EU-velvoitteiden saavuttaminen näyttää Suomen osalta hyvin haastavalta, sillä parin viimeisen vuoden aikana maankäyttösektori on muuttunut hiiltä sitovasta nettonielusta päästölähteeksi.

1 LULUCF-asetuksen soveltamisalaan sisältyvät metsistä, viljelysmaasta, ruohikkoalueista sekä metsityksestä ja metsien siirtymisestä muuhun maankäyttöön (metsäkato) aiheutuvat päästöt ja nielut. Jäsenvaltioille on asetettu vuosittaiset tavoitteet lisätä nieluja vuosien 2016–2018 keskiarvoon verrattuna. Suomen velvoite vuodelle 2030 on lisätä nieluja lähes kolme miljoonaa CO2-ekv kyseisiin vertailuvuosiin nähden. Tavoitteeseen pyritään maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman (MISU) toimenpiteillä.

Hämeen ELY-keskuksen ilmastotyö

Hämeen ELY-keskuksen toiminta-alueena ovat Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen maakunnat, joiden yhteenlaskettu asukasluku on noin 374 000. ELY-keskuksessa toimii kaksi vastuualuetta: Elinkeinot, työvoima ja osaaminen -vastuualue sekä Ympäristö ja luonnonvarat – vastuualue. Liikenne ja infrastruktuuri -vastuualueen toiminnoista Hämeen alueella vastaa Uudenmaan ELY-keskus.

Tulossopimuskaudella 2020–23 Hämeen ELY-keskuksen toiminnan strategisia kärkiä ovat olleet työllisyyden edistämisen ohella ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen sekä kiertotalouden vauhdittaminen. Näihin jälkimmäisiin kärkiin liittyvät tavoitteet ja keinot on kuvattu ELY-keskuksen tulostavoiteasiakirjassa seuraavasti:

Tavoitteemme, ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen:
Kuntamme ja maakuntamme ovat edelläkävijöitä vähähiilisyydessä. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin on varauduttu ja sopeuduttu sekä tunnistettu sen liiketoimintamahdollisuudet ja vaikutukset yritystoimintaan ja koulutukseen.”

Keinomme:
Tuemme kuntien ja maakuntien vähähiilisyys- ja resurssiviisaustyötä, kokeiluja ja verkostoja. Edistämme uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja uutta yrittäjyyttä. Rahoitamme ympäristö-, luonto- ja ilmastotoimia. Edistämme ilmastonmuutoksen vaikutuksien huomioon ottamista rakennetun ympäristön ja yhdyskuntien suunnittelussa sekä kulttuuriympäristön hoidossa. Osallistumme alueellisten ilmasto- ja hiilineutraaliusohjelmien ja -asiakirjojen laatimiseen sekä valtakunnalliseen ohjelmatyöhön.

Tavoitteemme, kiertotalous:
Alueemme on kiertotalouden edelläkävijä Suomessa.

Keinomme:
Kiertotalous ja kestävyys ovat keskeisiä teemoja maakuntiemme älykkään erikoistumisen strategioissa. Tuemme kuntien ja maakuntien työtä ja pyrimme vahvistamaan sitä omilla monipuolisilla toimenpiteillämme sekä tiivistämällä edelleen alueellista ja valtakunnallista yhteistyötä. Pyrimme edesauttamaan sektorien ja toimijoiden uudistumista muun muassa neuvonnalla, rahoituksella, valvonnalla ja kehittämällä itse uusia alueellisia yhteistyömuotoja ja toimintatapoja. Edistämme uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja autamme yrityksiä kasvamaan ja kehittymään myös globaaleilla markkinoilla.

Kuva 4: Hämeen ELY-keskuksen tulossopimuksen strategiset kärjet.

Mistä kädenjälkemme muodostuu?

Seuraavissa luvuissa kuvataan, millaisin toimenpitein Hämeen ELY-keskuksen eri vastuualueet, yksiköt ja tiimit ovat edistäneet ilmastotyötä vuoden 2023 aikana.

Johdon tuki ja yhteiset palvelut -yksikkö (JOT)

Poikkihallinnollinen JOT-yksikkö yksikön tärkein tehtäväkenttä koostuu Hämeen ELY-keskuksen työjärjestyksen mukaisista strategia-, asiakkuus- ja viestintätoiminnoista. Yksikkö vastaa esimerkiksi vuotuisen tulossopimuksen valmisteluun liittyvästä koordinaatiosta. Lisäksi yksikkö edistää myös monia muita organisaation toimintaa läpäiseviä tavoitteita, jotka liittyvät ilmasto- ja kiertotaloustyöhön, varautumis- ja valmiusteemoihin, tietoturvaan, osaamisen kehittämiseen sekä työhyvinvointiin.

Yksikössä toimii kaksi tiimiä: viestintätiimi ja oikeudelliset palvelut -tiimi. Viestintätiimi vastaa Hämeen ELY-keskuksen sisäisen ja ulkoisen viestinnän toimeenpanosta ja kehittämisestä. Koska ilmastotyön edistäminen on keskeinen ELY-keskuksen strateginen tavoite, näkyvät ilmastoteemat monin eri tavoin myös organisaation viestinnän sisällöissä (esim. verkkosivut, sosiaalinen media, uutiskirje, mediatiedotteet).

Yksikön ympäristölakimies toimii oikeudellisena tukena Y-vastuualueen yksiköiden asiantuntijoille. Hänen tehtävänään on myös edustaa ELY-keskusta rikosoikeudellisissa prosesseissa. Niitä ovat tyypillisesti esimerkiksi ympäristön pilaantumiseen liittyvät tapaukset, joissa ELY-keskus toimii asianomistajana (ympäristönsuojelulakiin perustuva yleisen edun valvominen).

Johdon tuki ja yhteiset palvelut -yksikössä on ollut vuodesta 2020 alkaen palkattuna Ympäristöministeriön erillisrahoituksella ilmasto- ja kiertotalousteemojen edistämiseen keskittyvä johtava asiantuntija. Hänen tehtävänään on tukea ko. teemojen ympärillä tehtävää työtä ja osaamista Hämeen ELY-keskuksen sisällä sekä maakunnallisissa ja valtakunnallisissa verkostoissa. Alueellista yhteistyötä tehdään myös maakuntien ilmastoryhmissä, maakuntien yhteistyöryhmissä sekä ohjaavien tahojen ja strategiapäälliköiden ilmastoryhmässä, jonka tarkoituksena on edistää poikkihallinnollista ilmastoyhteistyötä ja tukea valtion aluehallinnon ilmastovaikuttavuutta.

Vuoden 2023 aikana Hämeen ELY-keskuksen ilmastoasiantuntijan tehtävää hoitanut henkilö vaihtui. Uuden asiantuntijan rekrytoinnin viivästyminen heikensi tilapäisesti yksikön edellytyksiä kehittää organisaation sisäistä ja ulkoista ilmastotyötä. Loppuvuoden aikana JOT-yksikössä ehdittiin kuitenkin käynnistämään uuden poikkihallinnollisen ”Ilmastotyö ja kestävä elinvoima” -ryhmän perustamisen suunnittelu- ja valmistelutyö. Perustettavan ryhmän tavoitteena on edistää Hämeen ELY-keskuksen ilmasto- ja elinvoimatyön rinnakkaista ja poikkihallinnollista johtamista, koordinointia ja viestintää. Tavoitteeksi asetettiin, että ryhmän kokoaminen ja toiminta käynnistyy kevään 2024 aikana.

JOT-yksiköllä oli merkittävä rooli myös vuoden 2023 aikana toteutusvaiheeseen edenneen Lahden virastotalon tilamuutoshankkeessa. Hanke päättyy kesäkuussa 2024. Hankkeessa Senaatti-kiinteistöt toteuttaa vuonna 1978 valmistuneeseen virastotaloon yhteisen työympäristön toimitilakonseptin mukaisesti työskentelytilat ja kokoustilat 12:lle julkisen hallinnon toimijalle. [2] Modernien työtilaratkaisujen ja yhteiskäytön yhtenä keskeisenä tavoitteena on tehostaa toimijoiden tilankäyttöä, mikä on perusteltua sekä kustannussäästöjen että valtiohallinnon hiilijalanjäljen pienentämisen näkökulmasta.

2 Hämeen ELY-keskuksen ohella työympäristöä käyttävät KEHA-keskus, Hämeen TE-toimisto, Verohallinto, Digi- ja väestötietovirasto, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Ulosottolaitoksen asiakaspalvelu, Business Finland, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos, Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Tiloissa tulee työskentelemään hankkeen valmistuessa yhteensä noin 700 henkilöä.

Rahoitusyksikkö sekä maksatus- ja tarkastusyksikkö

Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan tärkeimpänä tavoitteena on tasata alueiden välisiä kehitys- ja hyvinvointieroja ja sekä varmistaa jäsenmaiden kestävä kasvu ja kilpailu kyky. Suomessa EU:n rakennerahastotehtävät ja pääosa yritystukiasioista on keskitetty valtakunnallisesti neljään alueelliseen ELY-keskukseen. Etelä-Suomen alueella näitä tehtäviä hoitaa Hämeen ELY-keskus.

Vuoden 2023 aikana Hämeen ELY-keskuksen rahoitusyksikössä käynnistyi EU:n alue- ja rakennepolitiikan kansallisen ohjelman ”Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027” toimeenpano. Ohjelman rahoitus koostuu kolmesta toisiaan täydentävästä rahastosta, jotka ovat Euroopan sosiaalirahasto (ESR+), Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) sekä Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta (JTF).

ELY-keskuksen omalle toiminta-alueelleen (Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen maakunnat) jakaman kehittämisrahoituksen kokonaismäärä vuonna 2023 oli yhteensä 25,6 miljoonaa euroa. Tästä kehittämisrahoituksen kokonaisvolyymistä lähes neljä viidesosaa ohjattiin rakennerahastojen kehittämistoimiin, joissa kuluvalla rahoituskaudella painotetaan mm. energiatehokkuuden parantamista, kiertotalouden edistämistä, muita vähähiilisyystoimia sekä ilmastomuutokseen sopeutumista. Nämä samat teemat näkyvät vahvasti myös yritysten kehittämisavustuksiin liittyvissä hakuperusteissa.

Maksatus- ja tarkastusyksikkö vastaa rakennerahastoyksiköstä sekä maaseutuyksiköstä rahoitettujen hanke- ja yritystukien maksatuspäätösten tekemisestä sekä muista maksatustoimintaan liittyvistä tehtävistä. Käytännössä yksikön tehtävänä on tarkastaa hankkeen rahoituksen myöntämisvaiheessa asetettujen tavoitteiden täyttyminen sekä haettujen kustannusten tukikelpoisuus. Lisäksi yksikkö toteuttaa investointihankkeisiin liittyviä tarkastuskäyntejä sekä kehittämishankkeiden varmennuksia. Mikäli rahoituksille asetetut tavoitteet eivät täyty, voi yksikkö evätä maksut tai siirtää asiaa jatkotoimenpideyksikköön mahdollista takaisinperintää varten.

Ilmastoteemojen korostuminen rahoituskriteereissä näkyy koko ajan selvemmin maksatus- ja tarkastusyksikön tekemissä hankevarmennuksissa. Niissä arvioidaan, miten erilaisissa hankkeiden ja tukimuotojen maksuhakemuksissa asetetut ilmastotavoitteet on saavutettu.

Lisätietoa EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmiin perustuvasta rahoituksesta:

- Rakennerahastot.fi (rakennerahastot.fi/etusivu)
- EURA 2021 (EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahastojen digitaalinen hallintajärjestelmä ohjelmakaudelle 2021–2027), (eura2021.fi)
- Yritysrahoitus ELY-keskuksissa (www.ely-keskus.fi/yritysrahoitus)

Työllisyys, yrittäjyys ja osaaminen -yksikkö

Työllisyys, yrittäjyys ja osaaminen -yksikön (TYO) tehtäväkenttä kytkeytyy moniulotteisin tavoin työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseen sekä TE-palveluiden kehittämiseen. Työnhakijoiden työllistymistä TYO-yksikkö edistää esimerkiksi erilaisin ostopalveluhankinnoin ja asiantuntija-arvioin. Yksikön tehtävänä on myös tukea yritysten sijoittumista Hämeen alueelle sekä vastata työperäiseen maahanmuuttoon ja kotouttamiseen liittyvistä alueellisista viranomaistehtävistä.

TYO-yksikkö tekee tiivistä yhteistyötä ELY-keskuksen hallinnollisessa ohjauksessa toimivan Hämeen TE-toimiston kanssa. Alueella työ- ja elinkeinopalveluiden tarjoajina toimivat nykyisin Hämeen TE-toimisto sekä Lahden ja Hämeenlinnan seudun kuntakokeilut. Valmisteilla olevan TE-palveluiden uudistuksen myötä työllisyyspalvelujen järjestämisvastuu siirtyy kunnille ja niiden muodostamille työllisyysalueille 1.1.2025 alkaen.

TYO-yksikön tehtäväkokonaisuudet kiinnittyvät nykyisin varsin tiiviisti myös ilmasto- ja kiertotalousteemoihin. Viime vuosina tämä on näkynyt esimerkiksi vahvoina panostuksina kiertotalouteen liittyviin koulutuksiin. Vuonna 2023 yksikkö toteutti yhteistyössä Hämeen TE-toimiston ja Suomen ympäristöopisto SYKLI:n kanssa Kiertotalouden asiantuntija -työvoimakoulutuksen. Kiertotalouden ohella myös erilaisia yritysten vastuullisuustyön näkökulmia nostettiin koulutushankinnoissa viime vuonna vahvasti esille.

Ilmastonmuutokseen hillintään liittyvillä ratkaisuilla on edelleen kasvavaa kysyntää kansainvälisillä markkinoilla. Vuoden 2023 aikana Työllisyys, yrittäjyys ja osaaminen -yksikön alueelliset Team Finland -koordinaattorit olivat edustettuina useiden eri kehittämishankkeiden ohjausryhmissä, joissa ilmasto- ja kiertotalousteemat olivat erilaisin painotuksin ja näkökulmin esillä. Lisäksi yksikön toiminnassa keskityttiin aktivoimaan ennakoivaa aluekehitystä ja siihen liittyviä ekosysteemikokonaisuuksia, joissa oli vahvasti esillä myös ilmastonmuutokseen varautumiseen ja sopeutumiseen liittyviä teemoja. Yksikkö osallistui aktiivisesti myös moniin ilmasto- ja kiertotalousteemaisiin tapahtumiin, kuten esimerkiksi huhtikuussa järjestettyyn kiertotalouden teematapahtuma Frushiin Forssassa.

Työllisyys, yrittäjyys ja osaaminen -yksikön edustaja on osallistunut myös valtakunnallisen jätesuunnitelman (VALTSU) toimeenpanosta ja seurannasta vastaavan Eteläisen jätehuollon yhteistyöryhmän toimintaan. Hämeen, Kaakkois-Suomen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen ELY-keskusten alueet kattavassa ryhmässä on edustettuina reilut 60 tahoa ja edustajia on alueiden kunnista, kuntien ympäristönsuojeluviranomaisesta, jätehuoltoviranomaisesta sekä kuntien omistamista jäteyhtiöistä. Kunnallisten toimijoiden lisäksi ryhmässä on edustajia yrityksistä, maakuntien liitoista, yhteisöistä ja oppilaitoksista sekä alueen ELY-keskuksista ja Etelä-Suomen aluehallintovirastosta.

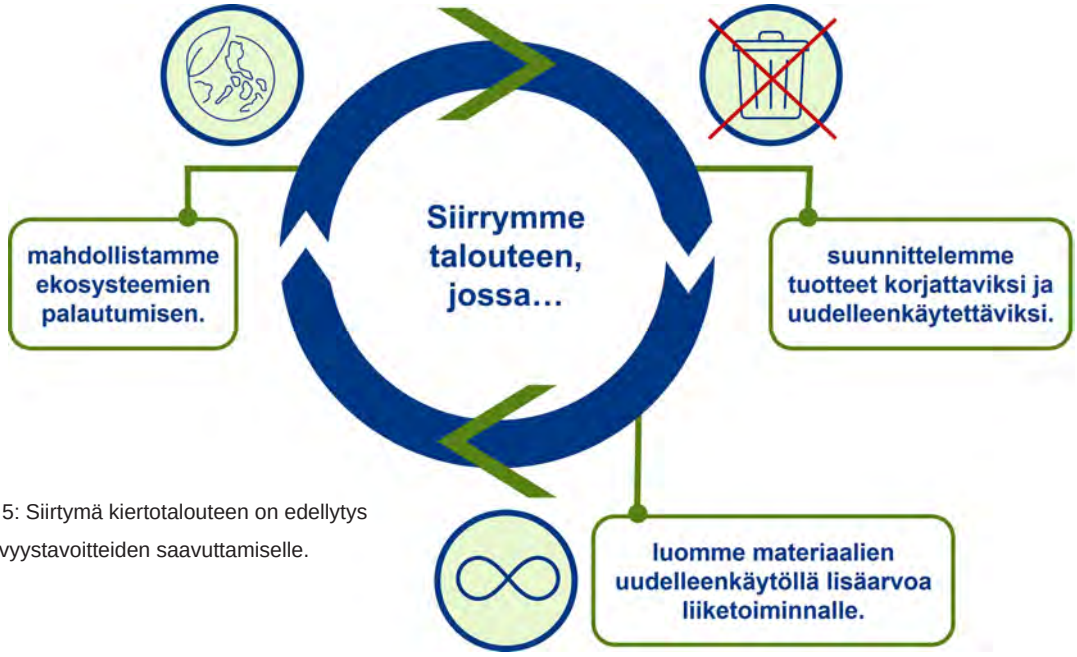

Kuva 5: Siirtymä kiertotalouteen on edellytys kestävyystavoitteiden saavuttamiselle.

Kuva 6: Hauhon melontareitti, Kanta-Hämeen kuvapankki.

Maaseutuyksikkö

Maaseutuyksikön ilmastokädenjäljen muodostumisessa rahoituksella on keskeinen rooli. Yksikkö rahoittaa ilmastonmuutoksen hillintätoimia esimerkiksi edistämällä maataloussektorin energiamurrosta sekä kiertotalotta. Kehittämistyön tärkeänä taustana toimii Hämeen alueellinen maaseutusuunnitelma, jossa on otettu huomioon EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ja siihen kytkeytyvän Suomen CAP-suunnitelman läpileikkaavat teemat (osaaminen, innovaatiot, digitalisaatio ja ilmasto). Maaseutuyksikössä toimii myös valvontatiimi, jonka toteuttama neuvontatyö kytkeytyy myös maatalouden ilmastotoimiin.

Maaseudun kehittämisessä siirryttiin vuonna 2023 uudelle ohjelmakaudelle. Valittavien kehittämishankkeiden yhtenä keskeisenä valintakriteerinä on huomioitu kestävän kehityksen tavoitteet. Ilmasto- ja ympäristöteemojen edistäminen ovat uudella kaudella kaikkea kehittämistyötä läpileikkaava teema, jota on tuotu aktiivisesti esille yksikön rahoitushakuja koskevassa viestinnässä (muun muassa rahoitusinfot) Monet hakujen kautta vireille tulleet hankkeet linkittyivätkin eri tavoin ilmasto- ja ympäristöteemoihin. Myös monissa vuoden aikana jo käynnissä olleissa maatalouden koulutus-, tiedonvälitys- ja kehittämishankkeissa ilmastoteemat ovat olleet näkyvästi esillä.

Ohjelmakausien vaihtumisen aiheuttamat tekniset haasteet rajoittivat myönnettyjen rahoitustukien kokonaismäärää. Maaseudun tukien sähköisen asiointipalvelu Hyrrän keskeneräisyyden takia maaseuturahaston hankerahoituksen päätöksiä ei voitu viime vuonna tehdä lainkaan. Sen sijaan maaseudun yritys- ja investointitukia myönnettiin vuoden 2023 aikana yhteensä 4,15 miljoonaa euroa. Edellisen ohjelmakauden viimeiset rahoituspäätökset tehtiin kesäkuun aikana ja uuden ohjelmakauden (CAP27, Common Agricultural Policy) mukaiset päätökset ehdittiin käynnistämään loppuvuoden 2023 aikana. Uuden CAP-ohjelmakauden hauissa näkyy aiempaa vahvempi painotus ympäristö- ja ilmastotoimien edistämiseen.

Lisätietoa maaseudun kehittämisestä ja maa-taloudesta Hämeen alueella:

- EU:n maatalous- ja maaseuturahoitus (maaseutu.fi)
- Pro Agrian kehittämishankkeet (www.proagria.fi/hankkeet)
- Makuja Hämeestä https://tasteofhame.fi
- Maaseudun kehittämistukien asiointipalvelu HYRRÄ (www.ruokavirasto.fi/tuet/asiointi/hyrra

Innovaatiotyön rahoituksella vauhtia alkutuotannon kestävyystyöhön

Maa- ja metsätalouden ilmasto- ja kestävyystyön edistämisessä tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja. Niiden kehittämiseen tarjoavat tukea eurooppalaisen innovaatiokumppanuuden hankkeet eli niin kutsutut EIP-ryhmät (EIP = European Innovation Partnership). Hankekohtaisesti koottavien ryhmien tehtävänä on ratkoa alkutuotannon piirissä tunnistettuja kestävyyshaasteita tuottamalla innovaEIP-hankerahoitusta on suunnattu myös erilaisten maataloustuotannon sivuvirtojen tuotteistamiseen. Yksi esimerkki tästä on Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin BIOSIVU – öljyhampun sivuvirroista tuotteita vähähiiliseen rakentamiseen -hanke. Sen tavoitteena on kehittää ratkaisuja, joilla öljyhampun korsista voidaan valmistaa teknisesti toimivia rakennuslevyjä. Hyödyntämällä kortta puurakennustuotteiden raaka-aineena voidaan muodostaa hyvin pitkäikäisiä hiilivarastoja, jotka osaltaan tukevat ja lisäävät ilmastoystävällisen puurakentamisen mahdollisuuksia. BIOSIVU-hanketta toteutetaan yhteistyössä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun, Tampereen Yliopiston ja ProAgrian sekä teollisen hampun jalostukseen erikoistuneiden yritysten kesken. atioita tai uudenlaisia toimintamalleja. Kestävyystavoitteiden ohella EIP-hankkeilla pyritään parantamaan myös maatalouden ja muun alkutuotannon tuottavuutta ja tehokkuutta. Hämeen ELY-keskus rahoittaa vuosittain useita EIP-hankkeita EU:n maaseuturahoituksella. Toteutettujen hankkeiden teemoina ovat olleet mm. biokaasun tuotantoon liittyvät uudet innovaatiot, eläinten hyvinvointi ja hoitaminen, pellon vesitalouden säätely sekä alkutuotannon digitalisaation edistäminen.

Kuvat 7 ja 8: Öljyhampun korsia pellolla (kuvaaja Matti Kilpiäinen) ja valmiina rakennuslevyinä (kuvaaja Manu Eloaho).

Luonnonvarayksikkö

Luonnonvarayksikössä toimivan vesitiimin asiantuntijoiden tehtäväkentässä ilmastonmuutos näkyy monin eri tavoin. Yksittäisistä teemoista merkittävimmän kokonaisuuden muodostaa tulvariskien hallinta. Hämeen ELY-keskuksen alueella merkittävän tulvariskialueen muodostaa Vantaanjoen vesistöalueella sijaitseva Riihimäen keskusta. Vuosille 2021–2027 laaditussa tulvariskien hallintasuunnitelmassa esitettiin keskusta-alueen siltarumpujen korvaamista putkisilloilla tulvariskien ja -haittojen vähentämiseksi. Usean eri siltatyömaan kattanut hankekokonaisuus saatiin päätökseen vuonna 2023. Vantaanjoen vesistöalueen tulvaryhmän lisäksi Hämeen ELY-keskus on mukana Kokemäenjoen ja Kymijoen vesistöalueiden tulvaryhmissä.

Hämeen ELY-keskuksella on tärkeä rooli ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvän tiedon jakamisessa eri sidosryhmille, kumppaneille ja kansalaisille. Vuonna 2023 ELY-keskuksen vesiasiantuntijat tuottivat vesi.fi-verkkosivuille [3] (www.vesi.fi) teemasivun koskien Tammelan Pyhäjärven vesistösäännöstelyä. Aihepiiri on hyvin ajankohtainen ja tärkeä, sillä ilmastonmuutoksen seurauksena yleistyvät talvitulvat, rankkasadetulvat ja toisaalta myös kuivuus lisääntyvät aiheuttaen haasteita vesistöjen säännöstelylle.

Hämeen ELY-keskuksen vesitiimi on tehnyt korkeakouluyhteistyötä jo vuosien ajan Hämeen ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen koulutusohjelman kanssa. Konkreettisena yhteistyömuotona ovat olleet opiskelijaryhmille tarjotut käytännönläheiset työelämäprojektit. Keväällä 2023 toteutetussa opintomoduulissa ”Ympäristön seuranta ja vesistöjen kunnostus” laadittiin opiskelijatyönä selvitys Jokioisten Rehtijärven nykytilasta. ELYn Vesitiimin asiantuntijat oli mukana ohjaamassa myös toista opiskelijatyötä, jossa tarkasteltiin Hattulan Lehijärven valuma-alueen hulevesiriskejä.

3 Vesi.fi on vesiaiheinen verkkosivusto, joka palvelee sekä kansalaisia että eri alojen asiantuntijoita. Sivustolle tuottavat tietosisältöjä Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Ilmatieteen laitos ja Tulvakeskus yhteistyössä vesialan asiantuntija-organisaatioiden kanssa.

Merkittävä askel vesistöteemoihin liittyvän sidosryhmäyhteistyön vahvistamisessa otettiin vuosien 2022–23 vaihteessa, jolloin Hämeen ELY-keskuksen johdolla perustettiin Hämeen vesistökunnostusverkosto. Sen yhtenä tärkeänä päämääränä on synnyttää alueelle vaikuttavia valuma-aluehankkeita, joissa myös ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ovat keskiössä.

Vesitiedon lähteitä:

- www.vesi.fi
- www.ely-keskus.fi/vesivarojen-kaytto-ja-hoito

Luonnonvarayksikössä toimivan luonnonsuojelutiimin asiantuntijoiden tehtävät liittyvät luonnonsuojelulain valvontaan sekä luonnonsuojelun edistämiseen Hämeen ELY-keskuksen alueella. Nykyisin tiimin työtehtävät kytkeytyvät hyvin läheisesti myös luontokadon hidastamiseen ja ennaltaehkäisyyn sekä ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen.

Vuonna 2023 voimaan tulleessa uudessa luonnonsuojelulaissa ilmastonmuutos on nostettu aiempaa näkyvämmin esille. Lakiin lisättiin luonnonsuojelualueen yhdeksi perustamisedellytykseksi se, että alueella on erityistä merkitystä luontotyyppien tai eliölajien mahdollisuuksille sopeutua ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Lisäksi lakiin kirjattiin säädös erityisesti suojeltavan eliölajin avustetusta leviämisestä tilanteessa, jos avustettu leviäminen on eliölajien ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta välttämätöntä. Myös luonnonsuojelulakiin lisätty kirjaus vapaaehtoisesta ekologisesta kompensaatiosta tuo osaltaan lisää työkaluja ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen.

Hämeen ELY-keskuksen asiantuntijat käsittelevät luonnonsuojelulakiin liittyviä poikkeamislupahakemuksia sekä poikkeamislupien tarpeen ja mahdollisuuksien arvioita. Usein poikkeamislupa-asiat liittyvät EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittämis- ja heikentämiskieltoon. Monia näistä lajeista (esimerkiksi lepakkolajit ja liito-orava) havaitaan erilaisten hankkeiden suunnittelualueilla. Direktiivilajien elinympäristöjen suojelu turvaa samalla uhanalaisten lajien elinympäristöjä ja kulkuyhteyksiä sekä varttuneiden metsien hiilivarastojen säilymistä.

Kuva 8: Luhtaniitty Sysmässä. Monien lintulajien suosimat luhtaniityt ovat toivottuja vapaaehtoisen METSO-suojelun kohteita, Hämeen ELYn kuva-arikisto.

Luonnonsuojelutiimin toinen merkittävä lakisääteinen tehtäväkokonaisuus liittyy perustettuihin Natura-alueisiin, joiden avulla pyritään pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden heikentyminen Euroopan unionin alueella. Vuonna 2022 käynnistyi olemassa olevien Natura-alueiden 9. päivityskierros. Vuosien 2022–2023 aikana toteutettiin päivityksen kohteena olevilla Natura-alueilla mittavat metsäisten luontotyyppien maastokartoitukset.

Luonnonvarayksikön asiantuntijat tekevät työtä luonnonsuojelualueiden perustamiseksi vapaaehtoisissa Helmi- ja METSO-ohjelmissa. Helmi -elinympäristöohjelman tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen. Ohjelmassa kartoitetaan ja kunnostetaan esimerkiksi lintuvesikohteita, metsäisiä elinympäristöjä, perinnebiotooppeja, pienvesiä ja soita. METSO on Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma. Sen tavoitteena on pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajiston taantumiskehitys vapaaehtoisiin suojelutoimiin perustuvin keinoin.

Vuonna 2023 Hämeen ELY-keskus ylitti jälleen tavoitteensa luonnonsuojelualueiden perustamisessa. Tavoite oli perustaa 560 hehtaaria uusia suojelualueita, ja toteuma oli 587 hehtaaria. Vuodelle 2024 asetettu tavoite on 510 hehtaaria.

Lisätietoja METSO-ohjelmasta:

- www.metsonpolku.fi

Kuva 9: Nuhalan koulu, kuvaaja Reetta-Nousiainen.

Ympäristöyksikkö

Yksikössä työskentelevien alueidenkäytön asiantuntijoiden työ perustuu maankäyttö- ja rakennuslakiin, jonka tavoitteet ovat kattavia aina luonnon monimuotoisuudesta ja ympäristönsuojelusta rakennussuojeluun, rakentamiseen, elinkeinoelämään, liikenteeseen ja palveluiden saatavuuteen. Käytännössä ilmastonmuutokseen hillinnän ja sopeutumisen teemoja käsitellään kaavoista annettavissa lausunnoissa ja pidettävissä kaavaneuvotteluissa.

Vuonna 2023 kuntien kehittämiskeskusteluissa keskeisenä teemana on ollut puhtaan siirtymän edistäminen. Lisäksi keskusteluissa on käsitelty ilmastonmuutoksen varautumisen ja sopeutumisen teemoja erityisesti yleiskaavoituksen näkökulmasta. Alueidenkäyttöön liittyvissä lausunnoissa ja neuvotteluissa on nostettu esiin ilmastovaikutusten arvioinnin merkitystä. Alueen kunnat ovat hyödyntäneet muun muassa KILVA-ilmastonmuutoksen työkalua kaavojen vaikutusten arvioinnissa aiempaa enemmän. Hämeen ELY-keskuksessa käynnistyi vuoden 2023 alussa ohjauksen kehittämishanke ”Rakennettu ympäristö kiertotalouden edistämisessä”. Hankkeen tärkeimpänä tavoitteena on määritellä keinoja edistää kiertotaloutta ELY-keskusten rakennettuun ympäristöön liittyvissä tehtävissä.

Hämeen ELY-keskus edistää rakennetun ympäristön ilmasto- ja kiertotaloustavoitteita myös jakamalla rakennusperinnön hoitoavustuksia. Niiden avulla edistetään kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilymistä ja kestävien korjaustapojen käyttöä ja osaamista. Vanhan rakennuksen korjaaminen on lähes poikkeuksetta ilmastonmuutoksen hillintää edistävä toimenpide, sillä korjaaminen mahdollistaa rakennuksen elinkaaren pidentymisen ja sen rakenteisiin sitoutuneen hiilivaraston säilymisen. Lisäksi rakennuksen purkaminen ja uuden rakennuksen rakentaminen aiheuttaa usein enemmän päästöjä ja materiaalin kulutusta kuin vanhan rakennuksen korjaaminen. Avustusten myöntämisessä kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota kiertotalouden ja materiaalia säästävän korjauksen tukemiseen mm. asiakkaiden neuvonnan ja avustuskohteiden valinnan kautta. Pelkästään esteettisiin syihin perustuvia palauttavia korjauksia ei avusteta, vaikka kohteen arkkitehtoninen arvo sen myötä paranisi.

Vuonna 2023 ELY jakoi rakennusperinnön hoitoavustuksia 49 hankkeelle yhteensä 250 000 euroa. Avustettavissa kohteet olivat enimmäkseen eri-ikäisiä asuinrakennuksia, mutta joukossa oli myös muutama erityiskohde. Niiden joukossa olivat esimerkiksi vuonna 1986 rakennettu Hollolan uimahalli sekä vanhan, vuonna 1874 valmistuneen Rauhaniemen tiilitehtaan piippu Janakkalassa.

Kuinka kiertotaloutta voidaan edistää rakennetussa ympäristössä?

Hämeen ELY-keskuksessa käynnistyi vuoden 2023 alussa Ympäristöministeriön rahoittama ELY-keskusten ohjauksen kehittämishanke ”Rakennettu ympäristö kiertotalouden edistämisessä”. Hankkeessa määritellään keinoja edistää kiertotaloutta ELY-keskusten rakennettuun ympäristöön liittyvissä tehtävissä. Niitä ovat alueiden käytön suunnittelun ja rakentamisen ohjaus sekä kulttuuriympäristöjen hoidon edistäminen kunnissa.

Hankkeen käynnistämisen taustalla on ollut huomio siitä, että rakennetun ympäristön kiertotaloutta lähestytään varsin usein vain viimesijaisen purkumateriaalin kierrättämisen kautta. Hankkeessa katse on suunnattu niihin ensisijaisiin keinoihin, jotka säilyttävät tehokkaimmin rakennuksiin sitoutuneiden materiaalien, pääomien ja käyttöpotentiaalin arvon. Näitä keinoja ovat rakennusten ylläpito, korjaaminen tai muokkaaminen uuteen käyttötarkoitukseen. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut lisätä sekä kuntien että ELY-keskusten osaamista ja hyviä käytäntöjä rakentamisen kiertotalouden edistämiseksi erilaisissa kaavoitus- ja rakentamishankkeissa.

Hankkeen tapaustutkimuksissa on tarkasteltu kiertotaloutta kokonaiskestävyyden näkökulmasta taloudelliset, ekologiset kulttuuriset ja sosiaaliset näkökulmat huomioiden. Tapaustutkimukset on toteutettu oppilaitosyhteistyötä Tampereen yliopiston arkkitehtikoulutuksen ja LAB-ammattikorkeakoulun kestävän kaupunkisuunnittelun YAMK-koulutuksen kanssa. Konkreettisina tutkimuskohteina ovat toimineet Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen alueella sijaitsevat ajankohtaiset korjausrakentamisen kohteet, jotka edustavat pääosin tyypillistä 1950–70-lukujen rakennuskantaa.

Kuva 10: Tampereen yliopiston arkkitehtiopiskelijat tutustuivat käytöstä poistuvaan Kelan toimitaloon. Toimitalo on rakennettu v. 1977, kuvaaja Reetta Nousiainen.

Kuva 11: Katajakadun alue Lahdessa, kuvaaja Reetta Nousiainen.

”Rakennusten säilyttämiseen liittyvissä tarkasteluissa ovat tulleet näkyviin myös ne moninaiset reunaehdot ja prosessit, joiden puitteissa ratkaisuja kunnissa ja eri toimijoiden keskuudessa tehdään”, sanoo hankkeen toteutuksesta vastannut erityisasiantuntija **Reetta Nousiainen** Hämeen ELY-keskuksesta.

Tavoiteltaessa kiertotaloussiirtymää ja päästövähennyksiä on kuitenkin välttämätöntä kiinnittää huomiota purkamisen ja korjaamisen kysymyksiin sektorilla, joka on yksi eniten jätettä tuottavista, luonnonvaroja kuluttavista ja siten ilmastopäästöjä tuottavista toimialoista.

Ympäristöministeriön rahoittamaa ELY-keskusten ohjauksen kehittämishanketta ”Rakennettu ympäristö kiertotalouden edistämisessä” on toteutettu Hämeen ELY-keskuksessa 1/2023–4/2024. Ympäristöminiseriö on myöntänyt hankkeelle vuoden mittaisen jatkorahoituksen, jossa kehitetään menetelmää rakennetun ympäristön kokonaisvaltaisen kestävyyden arvioimiseksi.

Hämeen ELY-keskuksen alueen päästökehitys

Ympäristöministeriö on asettanut syksyllä 2023 alue- ja kuntatasoisten päästövähennysten vähimmäistavoitteeksi -60 % vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Tavoitetasoa koskevan linjauksen taustalla on pyrkimys saavuttaa kansalliseen ilmastolakiin kirjattu hiilineutraaliustavoite vuoteen 2035 mennessä.

ELY-alueiden kasvihuonekaasupäästöjen laskentamenetelmänä käytetään vuodesta 2023 alkaen Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) nk. HINKU-laskentamenetelmää ilman päästöhyvityksiä. Tarkemmin menetelmään voi tutustua SYKENn verkkosivuilla (https://paastot.hiilineutraalisuomi.fi/). Hämeen ELY-alueen päästöseurannassa aiempina vuosina käytetystä laskentamallista poiketen kyseinen malli ei sisällä päästökauppaan kuuluvien teollisuuslaitosten polttoaineiden käytön, teollisuuden sähkönkulutuksen, teollisuuden jätteiden käsittelyn eikä kuorma-, paketti- ja linja-autojen läpiajoliikenteen päästöjä. Laskentamallien erojen takia Hämeen ELY-keskuksen aiempien ilmastokertomusten päästötiedot eivät näin ollen kaikilta osin vertailukelpoisia tässä kertomuksessa esitettyihin lukuihin.

SYKEn päästölaskentatietojen valmistumisen viiveen takia vuoden 2023 osalta ei ole vielä saatavilla. Vuotta 2022 koskevan ennakkolaskennan tietojen mukaan Hämeen ELY-keskuksen alueen päästökehitys on jatkunut edelleen laskevalla uralla (Kaavio 1). Vuonna 2021 alueen kokonaispäästöt taakanjakosektorilla olivat yhteensä 2027,8 ktCO2e ja vuoden 2022 toistaiseksi vahvistamattomassa ennakkolaskennassa 1949,2 ktCO2e; tuloksen säilyessä lopullisessa laskennassa on vuotuisen päästövähennyksen määrä -78,6 ktCO2e.

Ympäristöministeriön määrittämän päästötavoitteen saavuttaminen edellyttää Hämeen alueella päästövähennystahdin hienoista kiristämistä. Tavoitteen mukaisesti alueen kokonaispäästöjen määrä vuonna 2030 saisi olla enintään 1255 ktCO2e. Seuraavan kahdeksan vuoden aikana vuotuisen päästövähenemän on oltava keskimäärin vähintään 86 ktCO2ekv, että tavoite voidaan saavuttaa. On myös tärkeää huomioida, että päästöjen vähentämisen ohella myös maankäyttösektorin hiilinielujen ja -varastojen vahvistamista koskevia toimenpiteitä on suunniteltava ja toteutettava aktiivisesti.

Kaavio 1: Hämeen alueen kasvihuonekaasupäästöt vuosina 2005–2022 ja tavoiteltu päästövähennyspolku vuoteen 2023 saakka.

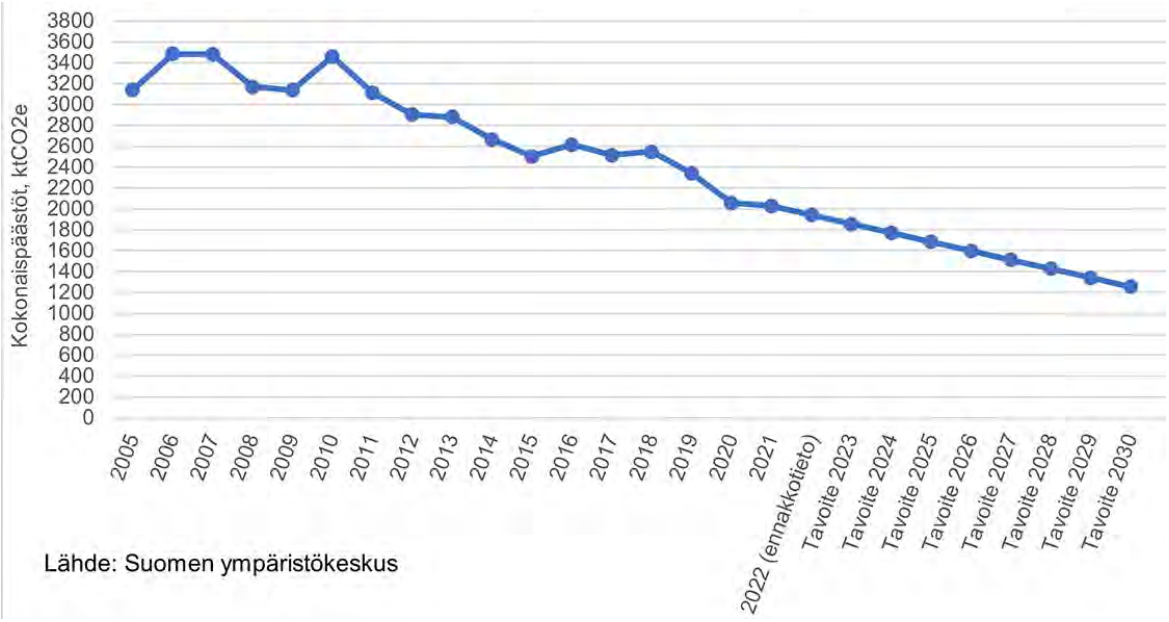

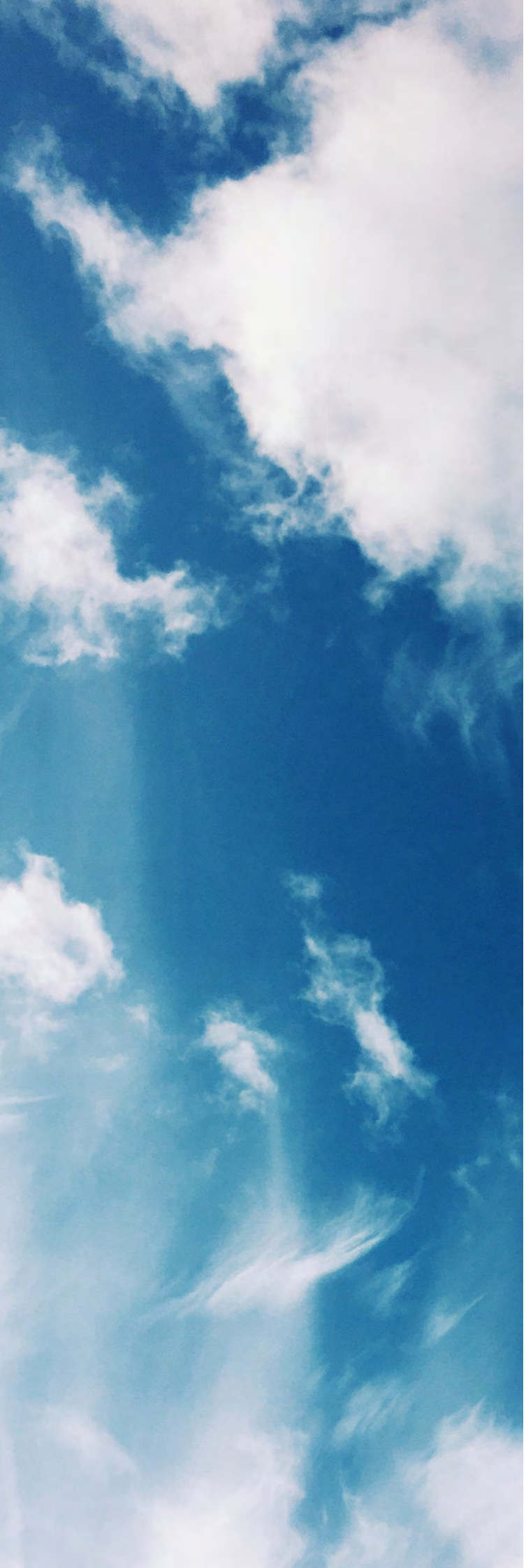

Myönteisen alueellisen päästökehityksen jatkumiseksi Hämeen ELY-keskuksen ilmastotyön kehittämistä jatketaan aktiivisesti sekä virkatyöhön liittyvässä tehtäväkentässä että sidosryhmä- ja verkostoyhteistyön kautta. Ilmastotyön suunnitelmallisen kehittämisen tukemiseksi ELY-keskuksessa käynnistettiin loppuvuoden 2023 aikana uuden Ilmastotyö ja kestävä elinvoima -ryhmän perustaminen. Keväällä 2024 toimintansa aloittavan ryhmän tärkeimpiä tehtäviä ovat ELY-keskuksen ilmasto- ja elinvoimatyön koordinaatio ja kehittäminen sekä verkostomaisten yhteistyömuotojen vahvistaminen.

Hämeen maakunnat liittyivät EU:n ilmastonmuutoksen sopeutumisen missioon

Ilmastonmuutoksen edetessä ääreviin sääolosuhteisiin varautumiseen ja pysyvästi muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin sopeutumiseen on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota myös Hämeessä. Alueellisen sopeutumistyön kehittämisen kannalta on merkittävää, että Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen maakunnat liittyivät vuoden 2023 aikana EU:n ilmastonmuutokseen sopeutumisen missioon. Horisontti Eurooppa -ohjelman toteutukseen kytkeytyvässä missiossa on mukana yli 300 kaupunkia ja aluetta eri puolilta Eurooppaa. Missioon osallistuminen tuo mukanaan uusia rahoitusmahdollisuuksia Hämeen alueen maakuntien sopeutumistyön kehittämiseen. Vuosina 2021–2023 missioon liittyviä rahoitusmahdollisuuksia avattiin yhteensä noin 370 miljoonan euron edestä. Rahoituksiin kytkeytyvät tutkimus- ja innovaatiotoimet ovat suuntautuneet esimerkiksi äärimmäisten sääolosuhteiden vaikutuksiin, tulva-alueisiin, ilmastokestäviin viljelymenetelmiin, uusien vakuutustyyppien kehittämiseen sekä ilmastokestävään kaupunkisuunnitteluun. Euroopan komissio julkaisi keväällä 2023 missiota koskevan portaalin (https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/mission).

Hämeen ELY-keskuksen oman toiminnan hiilijalanjälki

Hämeen ELY-keskus on asettanut tavoitteekseen vähentää omasta toiminnastaan aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä 60 prosenttia vuoden 2019 tasosta vuoteen 2025 mennessä. Organisaation toiminnasta muodostuvan hiilijalanjäljen laskennassa on huomioitu seuraavat päästölähteet:

- toimitilojen lämmitys
- sähkönkulutus
- kiinteistöjätteet
- työmatka-ajot virka-autoilla
- työmatka-ajot leasing-autoilla
- työmatkalennot
- työmatkaliikkuminen

Hämeen ELY-keskuksen toimipaikkojen käyttämä kaukolämpö on hankittu hiilineutraalisti tuotettuina vuoden 2021 loppupuolelta alkaen. Kulutussähkö on ollut hiilineutraalia jo tätä aiemmin. Nykyisin organisaation merkittävin yksittäinen päästölähde koostuukin työmatkaliikenteestä, virkatyöhön liittyvistä työmatkoista sekä kiinteistöjätteiden käsittelystä.

Työmatkaliikennettä koskeva henkilöstökysely on toteutettu Hämeen ELY-keskuksessa kolme kertaa vuodesta 2022 alkaen. Vuotta 2023 koskevaan kyselyyn vastasi yhteensä 100 ELY-keskuksen työntekijää eli 49 % koko ELY-keskuksen henkilöstöstä. Edellisvuoteen verrattuna ELY-keskuksen henkilöstön toimistolla tehtävän työn määrä lisääntyi (toimistotyön lisäys 11,5 %). Vastaavasti myös työmatkaliikenteen määrä lisääntyi, jonka seurauksena työmatkaliikenteen aiheuttamat päästöt kasvoivat 9 %. Kulkutapaosuuksissa tapahtui kuitenkin myönteistä kehitystä, sillä henkilöauton käyttäminen työmatkaliikenteessä väheni (vuonna 2022 henkilöauton osuus kulkutapana oli 65 % ja vuonna 2023 se oli 58 %). Julkisen liikenteen käyttö ELY-keskuksen työntekijöiden kulkutapana lisääntyi selvästi, sen sijaan pyöräilyn ja kävelyn osuus työmatkasuoritteissa säilyi lähes ennallaan. Työmatkalentojen määrä kasvoi kolmeen edeltävään vuoteen verrattuna huomattavasti.

Lisääntyneestä työmatkaliikenteestä ja työmatkoista johtuen Hämeen ELY-keskuksen oman toiminnan hiilijalanjälki kasvoi hieman edellisvuoteen verrattuna. Vuonna 2022 hiilijalanjälki oli pienentynyt vuoden 2019 tasosta 63 %, kun vuonna 2023 hiilijalanjälki oli vertailuvuoteen nähden 61 % pienempi.

Kaavio 2: Hämeen ELY-keskuksen oman toiminnan hiilijalanjälki vuosina 2019–2023 (tCO2e)

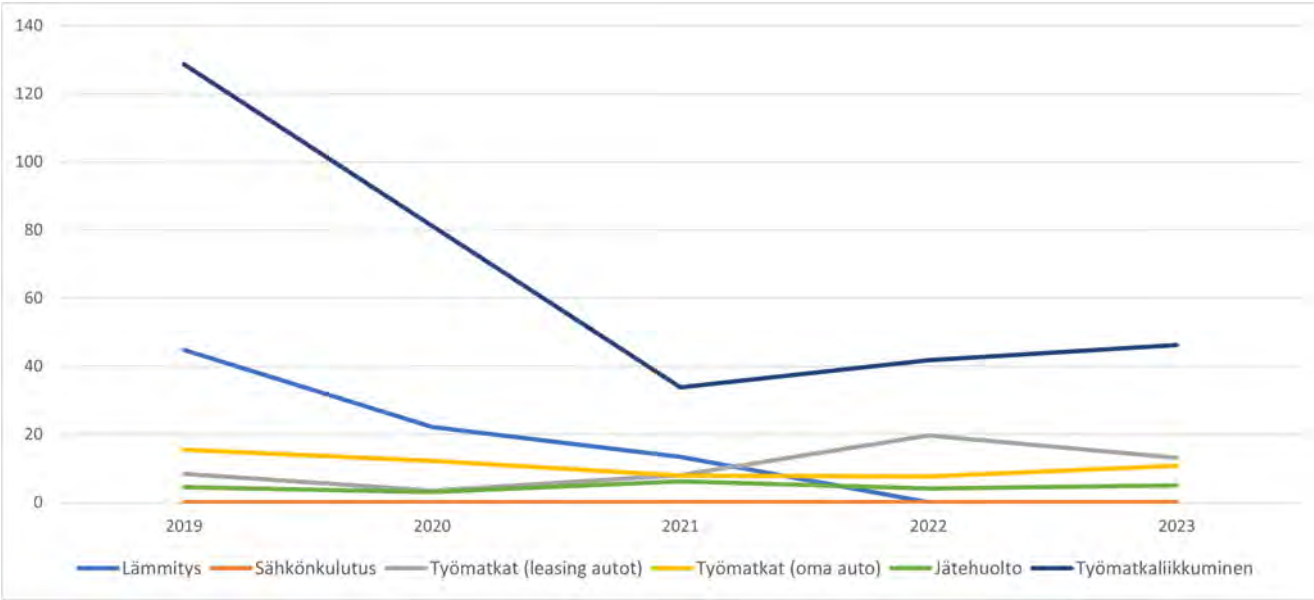

Lähteet

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020). Valtion aluehallinnon yhteinen strategia-asiakirja vuosille 2020–2023, Kestävää tulevaisuutta tekemässä – ihmisten ja alueiden parhaaksi.
https://tem.fi/documents/1410877/0/AVI-ELY-Strategia_2020-2023_FI_uusi+(2).pdf/f28231ef-831a-3264-5f9b-b2e734541f8b/AVI-ELY-Strategia_2020-2023_FI_uusi+(2).pdf?t=1706080855822

Työ- ja elinkeinoministeriö (2021). Hämeen ELY-keskuksen tulostavoiteasiakirja 2023.
https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/164897/Tulostavoiteasiakirja_2023_H%C3%A4meen_ELY_Allekirjoitettu.pdf/0a10fcf2-f150-b3ba-2062-bba9f844a1d0?t=1671524348369

Suomen YK-liitto (2017). Kestävän kehityksen tavoitteet, Agenda 2030.
https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/media/Agenda2030_pikkukirjanen_2017.pdf

Suomen ympäristökeskus (2024). Kuntien ja alueiden hiilidioksidipäästöt.
https://paastot.hiilineutraalisuomi.fi/

Valtionkonttori (2021). Vastuullisuusraportointi valtionhallinnossa.
https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/vastuullisuusraportointi-valtionhallinnossa-2/

World Meteorological Organization (2024). WMO confirms that 2023 smashes global temperature record.
https://wmo.int/media/news/wmo-confirms-2023-smashes-global-temperature-record

HÄMEEN ELY-KESKUKSEN ILMASTOKERTOMUS 2023

Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

www.ely-keskus.fi/hame